

Дзяржаўная ўстанова дадатковай адукацыі
“Цэнтр творчасці дзяцей і моладзі Салігорскага раёна”

Выраб саламянай лялькі на Благавешчанне

майстар-клас

Кудравец Таццяна Мікалаеўна,
педагог дадатковай адукацыі,
кіраўнік аб’яднання па інтарэсах
«Жытнёвы каласок»
народнай студыі «Жытнёвы каласок»



Салігорск

Мэта: захаванне і развіццё народнага мастацтва Беларусі шляхам навучання практычным прыёмам вырабу саламянай лялькі на свята Благавешчанне.

Задачы:

Навучальныя:

пазнаёміць з дзейнасцю народнай студыі «Жытнёвы каласок»;

пазнаёміць з характэрнымі і пластычнымі асаблівасцямі працы з саломкай;

навучыць паслядоўнасці вырабу саламянай лялькі.

Развіваючыя:

стымуляваць цікавасць педагогаў дадатковай адукацыі да супрацоўніцтва;

абмяняцца вопытам педагагічнай дзейнасці.

Выхаваўчыя:

выхоўваць акуратнасць, цяпенне, працавітасць;

выхоўваць уменне даводзіць пачатую справу да канца.

Мэтавая аудыторыя майстар-класа: метадысты, кіраўнікі метадычных аб'яднанняў, педагогі асноўнай і дадатковай адукацыі і культуры.

Рэкамендуемы час: 1 гадзіна.

Матэрыялы і інструменты: лісце кукурузы, белыя ніткі, нажніцы, клей ПВА, тканіна, шпількі.

Ход майстар-класа

Падрыхтоўчы этап

Арганізацыйны момант.

Добры дзень, паважаныя калегі! Я – Кудравец Таццяна Мікалаеўна, кіраўнік народнай студыі “Жытнёвы каласок”. Я рада вітаць вас на адкрытым міжрэгіянальным майстар-класе педагогаў дадатковай адукацыі па тэме “Абрадавая атрыбутыка і народная лялька ў святочнай культуры беларусаў”.

Сёння мы сабраліся, каб праявіць свае творчыя здольнасці і атрымаць ад гэтага максімальную карысць пры засваенні прыёмаў вырабу саламянай лялькі.

Мэтавая ўстаноўка

1. Знаёмства з тэмай і мэтай майстар-класа

Сёння вы даведаецеся пра прадпісанні і правілы паводзін чалавека на Благавешчанне, выкарыстанне саломкі ў абрадах і звычаях беларусаў, навучыцеся самі рабіць саламяную ляльку. Атрыманыя веды вы можаце перадаць вашым навучэнцам.

Тэма нашага майстар-класа “Выраб саламянай лялькі на Благавешчанне”.

Што вы ведаеце аб выкарыстанні саломы ў паўсядзённым жыцці, абрадах і звычаях беларусаў?

У чым асаблівасці свята Благавешчання?

Ці спрабавалі вы рабіць саламяную ляльку?

Не сакрэт, што апошнім часам падае цікавасць дзяцей да беларускай нацыянальнай культуры, дэкаратыўна-прыкладной творчасці. І педагогі дадатковай адукацыі бачаць сваю задачу ў памнажэнні духоўнага патэнцыялу падростаючага пакалення, фарміраванні яго інтэлектуальнай, маральна-эстэтычнай культуры шляхам захавання інтарэса да мінулага свайго народа, да нацыянальнай культуры.

Тэхналагічны этап

Арганізацыя пазнавальнай дзейнасці

1. Мастацкія і тэхналагічныя асаблівасці саломкі

У народным мастацтве беларусаў саломка ўжывалася не толькі для розных відаў пляцення, яна служыла таксама незаменным пластычным матэрыялам. Скручаныя, сагнутыя і звязаныя пучкі саломкі ператвараліся ў руках майстроў у лялек, фігуркі жывёл і птушак. Гэтыя маленькія скульптурныя творы ў асноўным рабілі на вяселле або падчас святаў – Нараджэння Хрыстова, Вялікадня, у дні, калі сустракалі прыход вясны. Такое рэгламентаванне ў мінулым народнай пластычнай творчасці з саломкай, з’яўляецца сімвалічным значэннем матэрыялу і фігурак з яго, якое звязана з ідэяй урадлівасці.

У саломцы ёсць нейкая магічная прыцягальнасць. Гэты цёплы, сонечны матэрыял быццам мае вядзьмарскую сілу, і той, хто аднойчы паспрабаваў сплятаць саломінкі, становіцца гарачым прыхільнікам гэтага віду мастацкага рамяства. Гэты матэрыял не патрабаваў ад селяніна якіх-небудзь дадатковых выдаткаў на нарыхтоўку і набыццё. Пасля ўборкі ўраджаю і абмалоту збожжа саломка заўсёды была ў дастатку. Кулямі абмалочанай саломы крылі дахі. Саломка ішла на корм і подсіл жывёле, а ў неўраджайныя гады яе падмешвалі ў хлеб. Яна абувала і апранала селяніна, уцяпляла яго дом і была яму ложкам. Разам з тым саломка ўяўляла для селяніна не толькі матэрыяльную каштоўнасць. Усе земляробчыя народы надзялялі сцеблы хлебных раслін асаблівай духоўнай сутнасцю, верылі, што ў іх заключаны дух бажства хлеба, хлебнага поля, сіла яго ўрадлівасці, лічылася, што каласы і саломка, сціснутыя пры захаванні асаблівых рытуалаў, здольныя аказваць ўздзеянне на шчаслівы працяг сялянскага жыцця.

Саломка заўсёды была незаменным пластычным матэрыялам для стварэння розных абрадавых атрыбутаў і ўпрыгожванняў, у якіх ярка праявілася фантазія і майстэрства сялян. Аднак музейныя калекцыі берагуць толькі нешматлікія ўзоры гэтага віду народнай творчасці. Таму найкаштоўнейшай крыніцай звестак аб фарміраванні і развіцці рамяства і мастацтва пляцення з саломкі з’яўляюцца аграрныя абрады. Уявіць, якімі былі гэтыя саламяныя атрыбуты, дапамогуць нам апісанні навукоўцаў-этнографіў.

Найбольш багатая разнастайнымі прыкладамі народнай творчасці жніўная абраднасць. Традыцыя абрадаў жніва, іх святочны характар, а таксама наяўнасць прыроднага матэрыялу, які ў гэты перыяд не патрабаваў адмысловай падрыхтоўкі, спрыялі развіццю калектыўнай народнай творчасці саломпляцення. Пучкі і жгуты саломы звязвалі, спляталі, надавалі ім

абрысы чалавечай фігуры. Этнографы, апісваючы народныя абрады саламянымі пудзіламі, адзначалі, што часцяком яны былі па-майстэрску світы, сплечены і ўпрыгожаны. Гэтым народным тварэнням быў адпушчаны нядоўгі век: нараджаючыся з пачаткам абраду або свята, яны паміралі з яго завяршэннем. Саламяныя малюнкi Масленіцы, Івана Купалы, Ярылы, Марэны гарэлі ў агні рытуальных вогнішчаў, танулі ў вадзе. Іх разрывалі і салому раскідвалі па палях. Іх “смерць” сімвалізавала будучыню, уваскрашэнне ў зямлі новага ўраджаю.

2. Саламяная лялька

Саламяныя лялькі ў шматлікіх славянскіх народаў дарылі маладым у дзень вяселля. У беларусаў, напрыклад, у Гродзенскай губерні ў пачатку XIX стагоддзя для вясельнага абраду рабілі дзве саламяныя фігуры – мужчынскую і жаночую. Іх ставілі каля брамы, загароджваючы дарогу маладому, які прыходзіў у хату нявесты. Сама саломы, з якой яны былі зробленыя, увасабляла сабой урадлівасць зямлі, а такім чынам, саламяныя лялькі павінны былі спрыяць нараджэнню дзяцей у новай сям’і. Існаваў звычай упрыгожваць “вясельны цягнік” жаніха і нявесты, які накіроўваецца ў царкву для вячання, саламянымі лялькамі, якія лічыліся засцярогамі ад сурокаў.

На працягу стагоддзяў саламяная лялька была звязана толькі з сялянскай культурай. Яе выраб абмяжоўваўся рамкамі вёскі, і ў адрозненне ад вытворчасці драўляных і гліняных цацак, не было прамысловага характару. Саламяная лялька засталася першародна-архаічнай і данесла да нас найпростыя, але выразныя пластычныя прыёмы стварэння ў гэтым матэрыяле ладу чалавека.

3. Саломаляцэнне Беларусі

Новы ўзлёт ў гісторыі беларускага саломаляцэння пачаўся ў 1960-я гады. З гэтага часу саломаляцэнне стала інтэнсіўна ўзбагачацца новымі прыёмамі пляцення. Асабліва ярка і разнастайна развіваўся мастацкі бок саламяных вырабаў. Сучаснае саломаляцэнне, як і многія іншыя віды рамёстваў, стала развівацца на аснове аўтарскага мастацтва. І гэта адна з яго адметных рыс ад саломаляцэння мінулага – безназоўнага, які не пакінуў для гісторыі ніводнага імя майстра.

Родапачынальніцай сучаснага саломаляцэння стала Вера Ільвічна Гаўрылюк. Яна адраділа найстаражытныя прыёмы вырабу саламяных фігурак, якія яшчэ захоўваліся ў памяці сельскіх жыхароў. Лялька, звязаная з пучкоў саломы, якая схематычна перадае абрысы і прапорцыі чалавечай фігуры, ператварылася ў яе руках у вобраз, надзелены народным тыпажом і ўключаным у апавядальнае ўзаемадзеянне з прадметным асяродзем сялянскага побыту.

Сучасныя беларускія майстры В.І. Гаўрылюк, Р.А. Раманеня, Н. Бандаренка, Л. Селівончык, Т. Агафоненка, Л. Лось, выкарыстоўваючы лепшыя традыцыі народнага рамяства, пашырылі магчымасці мастацкага выкарыстання матэрыялу і яго вобразнага пераўтварэння.

4. Свята Благовешчання

Благовешчанне Найсвяцейшай Багародзіцы – свята ў памяць аб’яўлення Найсвяцейшай Панне Марыі, дабравесніка Тайн Божых, архангела Гаўрыіла.

Благовешчанне ў асяроддзі сялян шанавалася як важнейшае свята года. Заступніцтва Маці Божай распаўсюджваецца на ўсе работы, якія пасля Благовешчання пачынаюцца ў кожным сялянскім двары, на палях, у агародах. Адсюль і шэраг абрадавых дзеянняў і забарон гэтага дня.

Самай галоўнай забаронай дня быў строгі забарон на якую-небудзь працу. “На Благовешчанне птушка гнязда не ўе, дзеўка касы не пляце”, “На Благовешчанне і крумкачы гнезда не звіваюць”, “На Благовешчанне на суровую пражу не глядзі”, “Зяюля без гнязда за тое, што звіла яго на Благовешчанне”, “На Благовешчанне нават і птушка пярынкі не занясе ў гняздо”. “Людзі, якія працуюць на Благовешчанне, трапяць у небяспеку“.

Сярод некаторых сялян існавала перакананне, што Благовешчанне – “дрэнны” дзень. Чамусьці ў гэты дзень часцей за ўсё адбываюцца сваркі, скандалы, усякія непрыемнасці. Значыць, у гэты дзень трэба быць вельмі стрыманым і асцярожным у звароце адзін з адным.

На Благовешчанне нельга нічога прыносіць з лесу – у хаце завядуцца шкоднікі: прусакі, мышы і т. п. Паляўнічыя цвёрда ведалі, што ў гэты дзень нават дакранацца да зброі нельга. Інакш на працягу года на паляванні ўдачы не будзе.

На Беларусі паўсюдна гэты дзень лічыцца святам прылёту бусла. Абавязкова пяклі “галепы” – пшанічныя піражкі ў выглядзе лапы бусла. Пашчасціць таму, хто ўбачыць ранняй вясной першага бусла.

Удачу на працягу года абяцала і першая ластаўка. Таму людзі выходзілі на вуліцу, каб сустрэць першых веснікаў вясны і заручыцца іх падтрымкай.

Практычная частка

1. Прадстаўленне матэрыялаў для работы

Для работы нам спатрэбяцца наступныя інструменты і матэрыялы: саломка, белыя і чырвоныя ніткі, нажніцы, клей ПВА, тканіна, шпількі.

2. Паслядоўнасць вырабу саласмянай лялькі

1. Падрыхтоўваем матэрыял, замачваем саломку на 2-3 хвіліны (15 доугіх, 7 кароткіх, 2 на жгуцік).

2. Пляцём жгуцік. 7 саломін моцна звязваем ніткай. Усе саломіны, акрамя адной, паднімаем уверх. Адну саломіну абкручваем мяккай тканінай.

3. Усе саломіны апускаем, завязваем. Дзелім папалам, пасярэдзіне ўстаўляем 7 кароткіх саломін. Завязваем, 8 доугіх саломін разразаем напалову.

4. Прывязваем 8 саломін спераду і 8 саломін ззаду, апускаем і перавязваем рукі.

5. Прывязваем і прыклеіваем жгуцік. Пераплятаем спадніцу чырвонымі і белымі ніткамі. Падразаем даўжыню рук і спадніцы.

Заклучная частка

Падвядзенне вынікаў.

У цяперашні час, у эпоху глабалізацыі, вельмі важна захаваць традыцыйнае народнае мастацтва, культурны вопыт свайго народа і працягваць развіваць у новых сучасных умовах, прымяняючы традыцыйны народны матэрыял. Асноўнае прызначэнне саламянай лялькі – гульня, забаўка, забава не толькі дзяцей, але і для дарослых.

А зараз мы паставім усё лялькі на адзін стол, пастукаем кулаком і паглядзім, як прыгожа яны танцуюць і чья лялька лепш рухаецца.

Рэфлексія

Я прапаную вам узяць у рукі кветку жаданняў (саламяная кветка) і выказаць сваё меркаванне аб рабоце майстар-класа.

Адкажыце, калі ласка, на пытанне: што для вас стала сёння адкрыццём?

Што б вы хацелі пажадаць адзін аднаму?

Наш майстар-клас падышоў да канца. Я спадзяюся, што вам спатрэбяцца атрыманыя веды для далейшай работы з вашымі навучэнцамі.

Дзякуй за работу!

Інструкцыйная карта па вырабу саламянай лялькі

№ п/п	Паслядоўнасць выканання	Прыклад
1	<p>Падрыхтоўваем матэрыял, замачываем саломку на 2-3 хвіліны (15 доугіх, 7 кароткіх, 2 на жгуцік).</p>	
2	<p>Пляцём жгуцік. 7 саломін моцна звязваем ніткай. Усе саломіны, акрамя адной, паднімаем уверх. Адну саломіну абкручваем мяккай тканінай.</p>	
3	<p>Усе саломіны апускаем, завязваем. Дзелім папалам, пасярэдзіне ўстаўляем 7 кароткіх саломін. Завязваем, 8 доугіх саломін разразаем напалову.</p>	
4	<p>Прывязваем 8 саломін спераду і 8 саломін ззаду, апускаем і перавязваем рукі.</p>	
5	<p>Прывязваем і прыклеіваем жгуцік. Пераплятаем спадніцу чырвонымі і белымі ніткамі. Падразаем даўжыню рук і спадніцы.</p>	